

Vizi E. Szilveszter

Megnyitó

A tudomány templomában vagyunk. A magyar tudomány székházában ünnepeljük a félezer éves magyar orvosi nyelv születését. A Magyar Tudományos Akadémia alapító oklevelében, de az azóta kiadott törvényeiben is benne van, hogy a Magyar Tudományos Akadémiát a nemzet a magyar nyelv ápolására, a tudomány szolgálatára hozta létre. A XVIII. század végén, Bessenyeiék Bécsben, de még előtte Arankáék Erdélyországban arról írnak, hogy létre kell hozni a Magyar Tudományos Akadémiát. Richelieu bíboros azt javasolta a nemzeteknek, a kultúrnemzeteknek, hogy létesítsenek nemzeti akadémiákat a saját anyanyelvükön, a saját anyanyelvük ápolására. Ezután alakulnak meg Európában a nemzeti tudományos akadémiák, és elsők között 1825-ben a Magyar Tudományos Akadémia.

A középkor szakmai irodalma latin volt. A XVII. századig oktatás nyelve ugyancsak latin volt az egész világon. A XVI. században Rotterdami Erasmus még Európa számára a latint szerette volna bevezetni, mint *lingua francát*, közös nyelvet. Magyarországon a XIX. század közepéig latin volt a hivatalos nyelv. Váradi Lencsés György messze megelőzte korát, amikor 1576–77-ben átadta Heltsai Gáspár kolozsvári nyomdájának magyar nyelven írott kéziratát *Egész orvosságról való könyv, azaz Ars Medica* című munkáját. Napjainkban Szabó T. Attila professzor érdeme, hogy ez a mű teljes terjedelmében, mai helyesírással rendelkezésünkre áll. Így én is hadd idézzek belőle: „agyvelőből az elevenítő lélek, az érzékenységnek és mozgásnak eszközibe származik, és ide s tova eloszlatik”. Hangsúlyozom tehát mai szakszavakkal: az agyvelőből az elevenítő lélek az érzékenységnek és mozgásnak eszközibe, például az *izomba*, vagy egy további *idegbe* jut az ingerület (az *izom* és *ideg* szavakat Lencsés még nem használta!).

Sylvester János, humanista tudós, a magyar esszéirodalom megteremtője is csak néhány évtizeddel előzi meg Lencsést az 1541-ben kiadott Újszövetség magyar nyelvű fordításával és ebben az első magyar nyelvű nyomtatott orvosi szöveggel „*Az begeségekről, melyekről az Evangéliumban emlékezetet vagyon*”, a bibliafordításához írott saját jegyzeteivel.

Érdemes megemlíteni, hogy az orvosi tankönyvek magyar nyelvű megjelenését még ha nem is az orvostanhallgatók részére, hanem az állatorvosok, sebészek számára, mint fontos eseményt könyvelték el a kor magyar nyelv művelői. 1779-ben Földi János időmértékes verssel köszöntötte Rácz Sámuel magyarul írt *A borbélyi tanításoknak első darabja* című könyvét:

„Olly ember pedig, á ki bóldogítja
Ezzel Nemzetedet; ki Bontzolás – is,
Testünkben magyaros nevének nevezve
Minden részt, Magyarúl íra.”

1793-ban Csokonai Vitéz Mihály is lelkesen üdvözölte *A híres Rácz Sámuel Úrhoz* című versében a magyarul megszólaló orvosprofesszort, és 1789-ben megjelent *A Physiológiának rövid sommája* című tankönyvét.

„Uram! Örvezd a magyar
Haza, hogy a mostani
Esculap fiait hallja
Magyar hangon szólani;
Hogy görög-módi ruháit
Hippokrates letette
S magyar köntösre váltotta
S már azt is megszerette.
Galenus már Pestet lakja,
Szólván magyar nyelven,
hangzik a Dunának mindkét
partjain Avicenna”

Egyébként a XIX. század második felében Toldy Ferenc, Bugát Pál és Almási Balogh Pál orvos akadémikusok sokat tettek a magyar nyelv fejlődéséért.

Ezekkel a szavakkal köszöntöm a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat nevében – alapítónk, Bugát Pál kései utódaként – a konferenciát.